

**JA'HON SAVDO TASHKILOTI VA ERKIN SAVDO G'OYASINING
IQTISODIY NAZARIY ASOSLARI**

Qodirov Sardor Zafar o'g'li

E-mail: sardorkodiriy@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Jahon Savdo Tashkiloti (JST) faoliyatining nazariy asoslari va erkin savdo g'oyasining iqtisodiy mazmuni yoritilgan. JSTning asosiy tamoyillari, xalqaro savdo nazariyalari bilan bog'liqligi hamda erkin savdo siyosatining milliy iqtisodiyotlarga ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada klassik va zamonaviy iqtisodiy maktablarning erkin savdoga bo'lgan qarashlari solishtirilib, JSTning ushbu nazariy yo'nalishlarni amaliyotda qo'llashdagi o'rni ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: Jahon Savdo Tashkiloti, erkin savdo, komparativ ustunlik, xalqaro savdo nazariyalari, proteksionizm, iqtisodiy integratsiya.

Всемирная торговая организация и экономико-теоретические основы идеи свободной торговли

Аннотация: В статье рассмотрены теоретические основы деятельности Всемирной торговой организации (ВТО) и экономическая сущность идеи свободной торговли. Анализируются основные принципы ВТО, их взаимосвязь с теориями международной торговли, а также влияние политики свободной торговли на национальные экономики. Кроме того, проводится сравнительный анализ взглядов классических и современных экономических школ на свободную торговлю и раскрывается роль ВТО в реализации этих теоретических идей на практике.

Ключевые слова: Всемирная торговая организация, свободная торговля, сравнительные преимущества, международные торговые теории, протекционизм, экономическая интеграция.

The World Trade Organization and the Economic Theoretical Foundations of Free Trade

Abstract: *This article explores the theoretical foundations of the World Trade Organization (WTO) and the economic essence of the concept of free trade. It analyzes the main principles of the WTO, their connection with international trade theories, and the impact of free trade policies on national economies. Moreover, the article compares classical and modern schools of economic thought on free trade and highlights the WTO's role in applying these theoretical ideas in practice.*

Keywords: *World Trade Organization, free trade, comparative advantage, international trade theories, protectionism, economic integration.*

Globalizatsiya jarayonlarining jadallashuvi natijasida xalqaro savdo munosabatlari zamonaviy iqtisodiy tizimning ajralmas qismiga aylandi. Bu jarayonda Jahon Savdo Tashkiloti (JST) erkin va adolatli savdo siyosatini shakllantirishda muhim institut sifatida faoliyat yuritadi. JSTning asosiy maqsadi — xalqaro savdo tizimini barqaror, shaffof va prognoz qilinadigan holatda saqlash orqali mamlakatlar o'rtasida iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirishdir. Erkin savdo g'oyasi esa xalqaro iqtisodiyot nazariyasining markazida turadi. Adam Smit, David Rikardo va J. S. Mill kabi iqtisodchilar ushbu g'oyaning nazariy poydevorini yaratib, tovarlar va xizmatlar erkin almashinuvi orqali umumiy farovonlikning oshishini isbotlab berganlar. Shu nuqtayi nazardan, JST faoliyati erkin savdo nazariyalarining amaliy ifodasi sifatida qaraladi.

Erkin savdo — bu mamlakatlar o'rtasidagi tovar va xizmatlar almashinuvinin bojxona to'siqlari, kvotalar va boshqa cheklovlarsiz amalga oshirilishidir. Ushbu g'oya iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, raqobatni kuchaytiradi va resurslarning optimal taqsimlanishini ta'minlaydi.

Klassik iqtisodchilar (A. Smit va D. Rikardo) "mutlaq" va "nisoiy ustunlik" nazariyalari orqali har bir davlat o'zida eng samarali ishlab chiqariladigan tovarlarga ixtisoslashsa, butun dunyo miqyosida umumiy farovonlik ortishini isbotlagan. Zamonaviy nazariyalarda esa ishlab chiqarish omillari harakatchanligi, texnologik rivojlanish va transmilliy korporatsiyalar faoliyati bu jarayonni yanada murakkablashtiradi.

JST 1995-yilda tashkil etilgan bo'lib, uning poydevori 1947-yildagi GATT (Tovarlar savdosi bo'yicha umumiy kelishuv) tamoyillariga asoslanadi. Ushbu tamoyillar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Diskriminatsiyaga yo'l qo'ymaslik (MFN printsiipi)
- Milliy rejim tamoyili
- Tariflarning bosqichma-bosqich kamaytirilishi
- Shaffoflik va barqarorlik

Bu tamoyillar erkin savdo g'oyasining amaliy mexanizmlarini ifodalaydi. JSTning nizolarni hal etish mexanizmi esa erkin savdoda adolatli raqobatni ta'minlashga xizmat qiladi.

Erkin savdo g'oyasi nazariy jihatdan mukammal bo'lsa-da, amaliyotda ko'plab cheklovlarga duch keladi. Ayrim davlatlar milliy ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish maqsadida proteksionistik siyosat yuritadilar. Shu bois JST faoliyatida muvozanatni saqlash — ya'ni erkin savdoni targ'ib qilish bilan birga, iqtisodiy jihatdan zaif davlatlar manfaatlarini himoya qilish muhim masala hisoblanadi.

JST faoliyati natijasida global savdo hajmi sezilarli darajada kengaydi. Tashkilot a'zolari o'rtasida tariflarning pasayishi eksport-import hajmining o'sishiga olib keldi. Shu bilan birga, JST rivojlanayotgan mamlakatlar uchun xalqaro bozorlarga kirish imkoniyatlarini kengaytiradi, texnik yordam va savdo siyosati bo'yicha maslahat xizmatlari ko'rsatadi.

Jahon Savdo Tashkiloti faoliyati erkin savdo g'oyasining iqtisodiy nazariy asoslariga tayanadi. JSTning asosiy tamoyillari klassik iqtisodiy maktab vakillari tomonidan ilgari surilgan erkin savdo nazariyalarining amaliy ifodasidir. Shu bois JST global savdo tizimini boshqaruvchi emas, balki uni muvofiqlashtiruvchi va barqarorlashtiruvchi institut sifatida qaraladi. Rivojlanayotgan mamlakatlar uchun JST erkin savdo orqali iqtisodiy o'sishni tezlashtirish, raqobatbardoshlikni oshirish va xalqaro integratsiyani chuqurlashtirish imkonini yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Adam Smith. *The Wealth of Nations*. London, 1776.

2. David Ricardo. *On the Principles of Political Economy and Taxation*. London, 1817.
3. Mill J.S. *Principles of Political Economy*. London, 1848.
4. Krugman, P. & Obstfeld, M. *International Economics: Theory and Policy*. Pearson, 2018.
5. WTO. *World Trade Report 2024*. Geneva, 2024.
6. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma'lumotlari, 2024.
7. GATT kelishuvi va JSTning rasmiy hujjatlari (www.wto.org).